Цілісеньку ніч не давала мені покою настирлива миша; кругом під підлогою, в стінах, у стелі почався гуркіт та шелест, коли ще й лампа горіла. Спати хотілося дуже, здавалось, упаду – засну. Але тільки згасила світло, зараз гуркіт, біганина, пискотня та шкряботіння зразу подужчало. Тільки що сплющиш очі і поплинуть перед тобою якісь картини, якісь шматочки картин закрутяться, мов у калейдоскопі, – зразу: шкряб-шкряб, пуць! – і примовкло.

Насторожишся – тихо… а там і покотиться по підлозі дрібне колотіння мишачих ніженят. Повернешся, стукнеш, і те колотіння разом неначе оджене і потече малими струмками по норах у дальші кутки. Заспокоїшся, знов стулиш очі, силкуєшся не дослухатись, як знов щось потроху-помалу починає ворушитись, крастись; вдивляєшся у ті самоцвітні мрії дрімоти, копи одразу – лусь! Знов щось упало, знов колотить по підлозі і одбивається глухшим колотінням у норі.

Спочатку я кидала все, що могла: спершу черевики, панчохи, далі ясіка, далі коробочку з сірниками, навіть підсвічником покотила по підлозі, і тим навела такий жах на своїх ворогів, що лишили мене аж на чверть години у спокою. Але голод мишачий зростав, зростала й відвага. Уже не під підлогою, а прямо по кімнаті бігали вони, гризлись за шафою, шкреблись під комодою, стрибали по стільцях; не знайшовши жадної поживи, подалися з пискотом додому.

Раз навіть учула я щось на собі: з ляком тріпонула я ковдрою, вона пискнуло й стрілою пробігло по мені, посипаючи дріжаками по тілу. Вже далі була невидержка. Устала я розшукала пастку, поклала принаду й постановила коло мисника. Проминуло тихо кілька хвилин. Пастка – трах. Пискотнява, біганина змовкли. Запалюю сірника – дивлюсь: пастка порожня, принада зірвана. Ставлю знов.

Голод мишачий все зростає, і в їхньому гамері чується вже сварка, борня: круг пастки з смачною принадою, не глядючи на недавній

переполох, кілька мишей товчеться, – сперечаються, кому то вона достанеться! Знову – трах! Знову запалюю і бачу, як з шестеро тоненьких хвостиків майнуло під мисник.

Принада ціла, але пастка спущена. Ще ставлю. І знов так само. Стомилася, та вже сну ані в одно оці; в голові гуде, очі горять, у вухах неначе по сніпку якихсь гарячих дротів дрижить і дзвенить; злість і нудьга розбирає, а до світу далеко. А мишей ще гірш розбирає: от уже й на столі, де наймичка забула прибрати після вечері, цокають виделка й ножі, брязкотять ложки об тарілки, на етажерці шелестять папірці, у миснику цілий бенкет. Але мені вже все одно: втома, злість і ліньки уставати, ліньки боротися. Коли зразу – трах! І страшенний галас у пастці. Нічого робити: запалюю свічку, надіваю черевики, накидаю теплу хустку, забираю пастку й несу аж до сіней.

Холод проймає мене, але я не звертаю уваги, бо ось покараю я хоч одного з своїх ворогів на острах і науку иншим.

У сінях відро, яким виносять попіл та сміття. Вертаюсь у хату (а мій в’язень тим часом бігає по пастці у сінях), набираю глечик води, наливаю відро до половини. Тоді нахиляю пастку, розкриваю і бідний в’язень із жахом тулиться до дротів, сих самих тюремних дротів, які за хвилину несамовито гриз. Струшую, усе держиться. Тоді я хапаю в’язня за хвіст і кидаю у відро.

Бідне створіння, чуже водяному життю, мусить проте добрати відваги й моторності, щоб боронитися од видимої смерти: я навіть милуюся її ловкими, граціозними рухами, дивуюся енергії її підскоків; мені смішна та чепурність, з якою вона держить хвостика зверх води, зберігає вушка й вуса, щоб не замочити й не закаляти плаваючою золою і всяким сміттям. Як вона огидливо одкидає те сміття! З яким жахом одкидається геть од якоїсь цибулини або недоїдка вареного м’яса, забуваючи, що ними ж можна було заспокоїти свій голод!… Крутиться, вигрібає, стрибає, силкується, а чорні, опуклі оченята, як намистинки блищать нерухомо на

бідній мордочці, перейнятій таким жахом, таким одчаєм, що мені завдають сорому, і я швидче тікаю з сіней у кімнату.

Там бенкет на всі заставки!

Але мене вже не він бентежить і не до тріумфуючої пискотняви дослухаюся я: мені через дві кімнати чується плюскіт у брудному відрі й цокання об його залізні боки стрибаючої мишки. І сон не бере мене. Що далі – гірше. В мене, мов пазурями, впивається і переляк, і пекуча жага життя, і одчай мишки, неначе се не вона в’язень, а я. І думається: а як колись і мене люта доля в самий розпал життя вхопить і кине, ще повну сили й охоти до життя, у безодню бруду, нещастя й безпорадності!?

Не сила терпіти. Знов надіваю черевики і теплу хустку, знов запалюю свічку і йду – на сей раз не карати, а рятувати.

Вона вже не так енергійно бореться, вона вже не так чепурно держиться: вже й вусики, і вуха обмокли, І хвіст не плаває поверх, мордочка уся в бруді, навіть одно око запорошене; вона ще ворушиться, але потомлені папки мляво працюють. Іноді тільки вибух одчаю підкине її догори, і знов вона ще важче плюхне назад із головою, вирине і зачне гребти потомленими папками.

Я схопила її за хвіст. Вона слабко здригнулася. Я вгорнула її в край хустки, обтерла, хукнула разів кілька й поклала її долі. Мишка була неначе мертва, хоча й серце в ній колотилося, і хвіст здригував. Очевидячки вона вже не вірила в своє спасения. Але минула хвилина… друга… Чи блиск свічки, чи страх, чи надія воскресила її – і вона зразу кинулася, побігла, скільки стало ще нерозтраченої сили, і зникла в норі.

Минулися роки – чимало їх спливло. Як миші, бились люди, працювали та боролись; одні бенкетували, як миші у шафі, другі тільки що несміливо пищали та з жаху кидалися на всі боки. Не одного вже доля вкинула у пастку та у відро. І ось вона мене вхопила й кинула в таке ж відро:

вузьке, глибоке, – в йому не те що жити, а й умерти сором. Стрибаю я – стіна висока; я плаваю між сміттям, у помиях; попіл і сміття засиплюють мене, одчай потроху одбірає енергію з надією вкупі; я плаваю все млявіше, тихше…

О, доле! Ти ж жінка! Невже в тебе, в жіночому твоєму серці, не знайдеться й крихти милосердя, щоб витягти без міри дрібного проти тебе грішника, витягти з його гріхів та покути на чистий, вільний світ?!.